

- складання записів про прочитане;
- поради щодо використання бібліографічних посібників при виборі літератури;
- бібліотечні уроки по роботі з довідковими виданнями та періодикою; та ін.

Тематичні Дні бібліографії проводяться по одній конкретній темі, але перед складанням програми тематичних Днів бібліографії бібліотекар повинен враховувати:

- інтереси читацької групи, для якої проводиться День бібліографії;
- склад книжкового фонду бібліотеки;
- наявність потрібних бібліографічних посібників в довідково-бібліографічному фонді згідно до обраної теми.

Теми можуть бути різноманітними.

Принцип проведення Тематичного Дня бібліографії, аналогічний проведенню універсального Дня бібліографії.

До кожного такого заходу бібліотекарі та бібліографи ретельно готуються, а саме: - Обирають тему Дня бібліографії;

- Визначають дату і місце проведення ;
- Вивішують оголошення про проведення ;
- Складають план проведення ;
- Підбирають бібліографічні посібники по темі ;
- Продумують тексти бесід і бібліографічних оглядів;
- Складають питання для бібліовікторин або конкурсів;
- Оформляють виставки-перегляди літератури;
- Оформляють виставки бібліографічних посібників.

Аналіз ефективності Дня бібліографії потрібно зробити по формі, в якій вимагається вказати час і місце проведення Дня бібліографії; кількість експонованих на виставках бібліографічних посібників; кількість читачів, які відвідали захід; кількість читачів, які прослухали огляди, інформаційні години і таке інше; кількість виданих творів.

Одним з основних завдань бібліотеки є забезпечення оперативного інформаційно - бібліографічного обслуговування користувачів. Значну роль у цьому напрямку роботи відіграє

Довідково-бібліографічний апарат бібліотеки

Згідно з ГОСТом 7.1-84 довідково-бібліографічний апарат (ДБА) - це сукупність довідкових і бібліографічних знань, бібліотечних каталогів та картотек, призначених для інформування і популяризації творів друку та інших документів залежно від інформаційних потреб користувачів.

Складовою частиною ДБА є система каталогів і картотек - сукупність планомірно організованих, взаємопов'язаних бібліотечних каталогів та бібліографічних картотек, які доповнюють одне одного, розкривають склад і зміст фондів бібліотеки в різних аспектах.

За структурою, тобто за способами групування бібліографічних записів, існує кілька видів каталогів, а найбільше поширені два: абетковий, систематичний

Абетковий (алфавітний) каталог (АК) - це бібліотечний каталог, в якому відображається весь фонд друкованих документів певної бібліотеки. Бібліографічні записи розташовані за абеткою імен або прізвищ індивідуальних авторів, найменувань колективних авторів або назв творів друку та інших документів. Абетковий (алфавітний) каталог широко використовується користувачами бібліотеки, оскільки навіть мало підготовлені з них легко орієнтуються в його структурі. Абетковий (алфавітний) каталог, має змогу інформувати про авторський склад фонду. За допомогою цього каталогу можна навести різноманітні бібліографічні довідки, наприклад, коли і де були видані конкретні книги, скільки примірників є у бібліотеці, відмітка про наявність її на абонементі чи в читальному залі, чи є бібліотеці певний документ та які твори певного автора є в її фонді.

Якщо книга має одного, двох чи трьох авторів, то бібліографічний запис складений на прізвище першого автора. Бібліографічні записи творів під авторами розставлені в абетковому порядку авторських прізвищ. Записи творів авторів з однаковими прізвищами - за алфавітом авторських ініціалів.

Подвійні прізвища розглядають як два слова. Картки на твори авторів з такими прізвищами знаходяться в каталозі після карток на твори авторів, прізвища яких збігаються з першою частиною подвійного прізвища.

Бібліографічні записи на твори одного автора розташовані у порядку зменшення повноти видань: повне зібрання творів, зібрання творів, твори, вибрані твори, окремі твори і тематичні та жанрові збірники в єдиному алфавіті назв.

Записи творів одного автора, видрукованих українською та російською мовами, розставлені окремими рядами: спочатку українською, а потім російською. При цьому спочатку стоятимуть картки на оригінальні видання.

Бібліографічні записи, складені під колективним автором, розставлені за алфавітом перших, а при їх збігу - наступних слів заголовка.

Наприклад:

- Україна. Верховна Рада. Президія
- Україна. Верховна Рада. Скликання (11)
- Україна. Кабінет Міністрів

Видання, які мають великий колектив авторів, чи складені під редакцією - в каталозі стоятимуть в алфавітному порядку основних назв

Картки, початкові слова яких, є тотожними, розміщені в такому порядку: спочатку індивідуальний автор (Харківський М.О.), потім колективний автор (Харківський інститут культури), а потім - назва книги (Харківський історичний музей).

- презентації бібліографічних посібників,
- бібліографічні консультації,
- бесіди про окремі видання,
- огляди бібліографічних покажчиків,
- бібліотечно - бібліографічні уроки,
- бібліографічні ігри, конкурси, вікторини.

При підготовці Дня бібліографії важливо пам'ятати, що будь-яка з форм роботи з формування інформаційно-бібліографічної культури читачів вимагає поєднання з іншими. Успіх консультацій, оглядів, бесід залежить від наочності, а всі наочні форми роботи вимагають живого слова бібліотекаря. Тому виставки, обов'язково повинні супроводжуватися бібліографічними оглядами. У них бібліотекарі розповідають про літературу, представлену у розділах і підрозділах виставок, звертають увагу читачів на найбільш цікаві видання та актуальні публікації в періодичних виданнях.

Дні бібліографії можуть бути універсальними і тематичними.

До програми **універсальних Днів бібліографії** може бути включений цілий ряд заходів з найрізноманітніших напрямів бібліотечно-бібліографічної підготовки читачів:

- навчання навичків самостійного пошуку інформації в каталогах і картотеках;
- знайомство з ББК;
- навчання самостійного вибору книг у бібліотечному фонді;
- консультація щодо правильного оформлення читацької вимоги;
- навчання роботі з критичною літературою, довідковими виданнями і періодикою;
- складання бібліографічних списків книг для рефератів, контрольних робіт, і т.п. ;

проведено урок (школярі молодших класів, середніх, або старшокласники);

- підбір теми уроку (вона повинна бути цікава і доступна для тої вікової категорії, для якої проводиться урок);
- підбір література по темі уроку;
- підготовка виставки, тематичної полиці, перегляду;
- розробка питань по темі для проведення конкурсів, турнірів, ігор, вікторин - пошуків, брейн - ригнів тощо (для закріплення матеріалу).

Бібліотечно - бібліографічний урок можна поділити на дві частини: теоретичну і практичну. У процесі теоретичних занять використовуються різні форми повідомлень матеріалу, такі як бесіда , лекція, консультація.

Під час бібліотечних уроків відбувається знайомство читачів з каталогами, картотеками бібліотеки, пояснення надписів на каталожних ящиках, пояснення призначення каталожних роздільників та карток, за якими можна відшукати книгу на стелажах. Це й ознайомлення з особливостями аналітичного опису статей з періодичних видань, збірників; Ознайомлення з довідковими виданнями, з довідковим апаратом книг, бібліографічними посібниками і таке інше.

День бібліографії - комплексний захід з популяризації бібліографічних знань, вироблення навиків користування бібліографічними посібниками, бібліографічного пошуку та покращення бібліотечного обслуговування.

Основою будь - якого Дня бібліографії є бібліографічні посібники.

При проведенні Дня бібліографії використовуються різноманітні усні та наочні форми роботи з підвищення інформаційно-бібліографічної культури читачів:

- виставки-перегляди бібліографічних посібників,
- виставки по одному бібліографічному посібнику,

Бібліографічні записи, які починаються з назви, розшукують за алфавітом перших слів назви, а якщо перші слова збігаються, то другого і т.д. Прийменники і сполучники розглядають як окремі слова.

Якщо назва починається з цифри, то, здійснюючи пошук, до уваги беруть словесний вираз. Наприклад, книга, що має назву "12 місяців в Австралії" стоятиме в буквеній групі "Д".

Основна назва твору може являти собою ім'я, по-батькові та прізвище персони, якій присвячене видання. В такому випадку пошук здійснюється за прізвищем. Наприклад: "Тарас Григорович Шевченко. Біографія." При повному збігу назв різних творів варто враховувати відомості, що відносяться до назви.

Бібліографічні записи в алфавітному каталозі розставлені за зведеним російсько-українським алфавітом: А, Б, В, Г, Д, Є, Ж, З, И, І, Ї, Й, К, Л, М, Н, О,

П, Р, С, Т, У, Ф, Х, Ц, Ч, Ш, Щ, Ъ, Ы, Ь, Э, Ю, Я.

Це пояснюється близькістю російської та української мов, наявністю єдиної графіки, близькими абетками.

Систематичний каталог (СК) - це бібліотечний каталог, в якому бібліографічні записи розташовують за галузями знань відповідно до бібліотечно - бібліографічної класифікації (ББК). Він розкриває зміст бібліотечного фонду й інформує про те, які видання з тієї чи іншої галузі знань, з того чи іншого питання є в бібліотеці. СК - належить важлива роль серед інших каталогів і картотек у бібліотеці, він є обов'язковим для кожної бібліотеки.

Схема побудови СК повинна передбачати утворення ділень (рубрик) для всіх галузей знань і бути побудованою так, щоб у каталозі весь матеріал розташовувався від загальних питань, наприклад, сільського господарства до його окремих галузей (агротехніки, рослинництва, тваринництва і т.д.).

У межах відділів та підвідділів весь матеріал розташований по алфавіту.

Рекомендований термін зберігання карток в картотеках — 5 років (виключенням є краєзнавча картотека). Записи більш ранніх публікацій зберігаються вибірково з урахуванням актуальності тематики відображених документів.

Систематична картотека статей (СКС) - її структура подібна до структури систематичного каталогу. Відмінність СКС від систематичного каталогу полягає в оперативному відображенні нових матеріалів із журналів, газет, періодичних збірників; у постійному введенні нових рубрик.

Матеріали в СКС зберігають доти, доки вони актуальні й на них є попит, а в СК - до тих пір, поки документ знаходиться у фонді.

СКС організують аналогічно систематичному каталогу згідно з розділами таблиць класифікації, але використовують більш детальні рубрики, ніж у СК, у тому числі тематичні. В середині розділів картотеки картки розміщують за зворотно хронологічним порядком, що дозволяє користувачам знайомитися з найновішими публікаціями, а бібліотекареві - оперативно вливати нові картки і вилучати старі.

Краєзнавча картотека (каталог) - це спеціальна картотека, яка відображає документи краєзнавчого змісту, стосовно різних аспектів історії та сучасного життя регіону. По групуванню матеріалу ця картотека є систематичною, тобто розстановка карток така ж, як в систематичному каталозі.

У краєзнавчій картотеці відображається матеріал незалежно від року видання. Основними критеріями відбору краєзнавчої літератури є наукова і художня цінність матеріалу, що відображає особливості розвитку економіки, культури, історії краю. Картотека включає книги, брошури, статті з журналів, газет, збірників та видань, що

отримують бібліографічні ігри: «Поле чудес», «Що? Де? Коли?», «Щаслива нагода», «Зоряний час» і багато інших, побудованих за тим же принципом, що й телевізійні гри, але винятково на літературному і бібліографічному матеріалі.

Перелік прийомів, що використовуються в бібліографічних іграх, досить широкий. Ось деякі з них.

«Бібліографічне доміно». Гра з картками. Може бути різнобічною. Наприклад, на одних картках написані автори книжок, на інших - назви; чи на одних - опис каталогу чи картотеки (енциклопедії, довідника), а на інших - назву каталогу, картотеки (енциклопедії, довідника). Мета гри - правильно підібрати пари карток. **«Інформіна»** (від поєднання слів -«інформація» та «вікторина») - це бібліотечна гра - змагання, присвячена конкретній темі, яка виявляє рівень інформаційної культури учасників, їх знання, уміння та навички користування довідково - бібліографічним апаратом бібліотеки, довідковою літературою, бібліографічними посібниками для знаходження необхідних видань, відомостей і т.д.

«Бібліомарафон» - імпровізована гра - змагання. Головні ознаки - швидкість, правильність відповідей на поставлені питання в різних галузях. А також уміння правильно знайти матеріал на відповіді.

Бібліотечно- бібліографічні уроки

Важливою формою пропаганди бібліотечно - бібліографічних знань є бібліотечні уроки . Мета таких уроків - зорієнтувати читачів в інформаційному просторі, сприяти відвідуванню бібліотек, залучити до книги, формувати вдумливого та уважного читача, навчити користуватися додатковими джерелами інформації, каталогами, використовувати знання в області пошуку, обробки і використанні інформації.

Етапи підготовки бібліотечно - бібліографічного уроку:

- вибір вікової категорії дітей, для якої буде

- Бібліографічні конкурси, вікторини, бліц - турніри та інші ігрові форми роботи;

З наглядних форм, це:

- Організація виставок, стендів, куточків, тем. полиць довідкових, бібліографічних, інформаційних видань;

- Організації книжкової виставки за одним бібліографічним посібником;

- Оформлення бібліотечних плакатів щодо правил користування каталогами, картотеками бібліотеки;

- Підготовка та випуск печатних буклетів з популяризації ББЗ.

Комплексні форми - це поєднання різних вище перерахованих форм: усних, наглядних, печатних. До них відносяться:

- Бібліотечно-бібліографічні уроки;

- Дні бібліографії;

Бібліографічна консультація - відповідь на разовий запит користувача, який містить поради із самостійного використання шляхів та заходів бібліографічного пошуку, відомостей про організацію ДБА, консультації з оформлення списків літератури до наукової, курсової роботи, до рефератів.

Тематика бібліографічних консультацій може бути пов'язана:

- із навчанням навиків самостійного пошуку необхідної інформації за допомогою різних складових ДБА: каталогів, картотек, бібліографічних посібників та довідкових видань;

- із поясненням правил розташування бібліотечного фонду на стелажах;

- із оволодінням навиків самостійної роботи із систематичною

Сьогодні в бібліотеках все більшу популярність

продовжуються, рецензії, атласи, альбоми та інші документи. При цьому у краєзнавчій картотеці дублюється інформація про видання краєзнавчого змісту, включена на підставі загальних правил в алфавітний і систематичний каталоги.

Особливість угруповання матеріалу в картотеці полягає в тому, що за кожним поділом картотеки весь матеріал розташовується в зворотньохронологічному порядку, що дозволяє простежити за новими надходженнями з тієї чи іншої теми. Для систематизації використовуються «Таблиці для краєзнавчих каталогів бібліотек».

Картотека назв художніх творів - спеціальна картотека, за допомогою якої можна швидко установити прізвище автора того чи іншого твору. На кожній картці картотеки указується назва твору, його жанр, прізвище та ініціали автора, шифр. Картки розставляються в алфавіті назв творів.

Тематичні картотеки - відображають документи по певній темі. Особливості тематичних картотек заключається в їх актуальності, в можливості оперативно пропагувати різні види творів друку.

Останнім часом важливим елементом ДБА стають **тематичні добірки статей** (теки). Вони складаються при стійкому читацькому інтересі до конкретної теми і відсутності книжних публікацій по ній.

До ДБА бібліотеки відносяться і **довідкові видання** - це твори друку, що містять короткі відомості наукового, науково-популярного або прикладного характеру, викладені, оформлені та розміщені так, щоб їх можна було швидко знайти.

До основних видів довідкових видань належать: енциклопедії, словники, довідники.

Енциклопедія - наукове або науково-популярне довідкове видання, яке містить найістотнішу інформацію з усіх або окремих галузей знань та практичної діяльності.

Енциклопедії відображають рівень науки і культури своєї епохи.

Енциклопедії поділяються на універсальні та галузеві: ВРЕ, УРЕ, УСЕ.

Словник - довідкове видання, що містить впорядкований перелік мовних одиниць (слів, словосполучень тощо) з короткими їх характеристиками або характеристиками позначених ними понять або з перекладом іншою мовою. Словники бувають філологічні і термінологічні.

Довідники - видання, що містить короткі відомості наукового, виробничого і прикладного характеру з певного питання. Довідкова література допоможе орієнтуватися у потоці наукової і політичної інформації.

Довідково-бібліографічна робота бібліотеки - сукупність процесів приймання одноразових бібліографічних запитів, пошук і передача споживачам інформації відомостей про твори друку, а також про добуті з цих джерел факти.

До основних видів довідково-бібліографічної роботи відноситься довідково - бібліографічне обслуговування - це бібліотечне обслуговування читачів по їх запитам. Результатом довідково - бібліографічного обслуговування є - **бібліографічні довідки і бібліографічні консультації**, видані у відповідності до одноразових бібліографічних запитів.

Під **бібліографічною довідкою** розуміють відомості про твори друку та інші документи, або фактичні відомості, виявлені в них і видані у відповідності з разовим бібліографічним запитом. За формою довідки бувають письмові та усні. Тип бібліографічної довідки визначається змістом одноразового бібліографічного запиту і не залежить від форми відповіді.

Довідки поділяються на:

- Тематичні

години.

В інформаційно - пізнавальну годину може бути включено: і бесіда або дискусія за круглим столом, і оформлення книжкової виставки або перегляду літератури, і КВК. Головне, щоб ці форми були цікавими і підходили до обговорення вибраної теми.

Ефективною і досить оперативною формою інформування є складання **інформаційно - рекомендаційних списків**. У список включається невелика кількість назв приблизно 10-15. Книги, які рекомендуються по підібраній темі, обов'язково повинні мати анотацію.

Одним із видів таких списків є «**Експрес-інформація**» — інформаційний листок, у якому повідомляється про одну-дві кращі нові книги. В інформаційному листку визначається читацьке призначення, подається повний бібліографічний опис, розгорнута анотація.

Пропаганда бібліотечно-бібліографічних знань

Одним з напрямків в інформаційно-бібліографічній роботі бібліотек є робота з підвищення бібліотечно - бібліографічних знань(ББЗ) читачів, яку ведуть із урахуванням їх вікових, професійних особливостей і спрямовують на те, щоб навчити читачів методиці ефективного використання бібліотечних фондів, довідково - бібліографічного апарату, орієнтації в системі бібліографічних посібників.

З метою пропаганди ББЗ використовують різні форми бібліотечно- бібліографічної роботи.

Усні, це: - Індивідуальні та групові бібліографічні консультації;

- Огляди довідкових, бібліографічних, інформаційних видань;

- Рекомендаційні бесіди щодо використання бібліографічних посібників;

кожного твору складається по конкретній схемі. Розпочинається з відомостей про автора, вихідних даних твору. Ці відомості не є вичерпними, так як мета огляду - формування інтересу читачів до творів друку. Тому, головним є уміння вибрати самі суттєві відомості про кожний твір, показати внутрішню логіку розкриття теми, співставити книги різних авторів, підкреслити безпосередню практичну користь кожного видання, для конкретного читача. Необхідно звернути увагу читачів на різні додатки, які є в книзі.

Принцип побудови огляду «від загального до приватного». Така побудова конкретизує зміст, дозволяє загострити увагу на аспектах теми, які є, на погляд, бібліотекаря, цікавими.

Огляд складається із трьох частин: вступ, основна частина, заключна частина. У вступі характеризується важливість теми, її специфіка.

В основній частині огляду дається характеристика самих творів. Обсяг огляду - 5-10 примірників. Обов'язково складаються короткі тексти, які зв'язують воєдино характеристики творів та які об'єднують всі елементи огляду в цілісну розповідь. При цьому використовують різні способи. Іноді з'єднуючим текстом є сама анотація. Тексти з'єднань будуються на основі того загального, що об'єднує твори друку, або навпаки - на протиставленнях, на характеристиці повноти викладу матеріалу в книгах. Можна використовувати тексти самих творів, підбираючи уривки, які підтверджують висловлену думку і одночасно допомагають перейти до характеристики іншого твору. В заключній частині робиться висновок, ще раз називаються твори, указується додаткова література по даній темі.

Інформаційно - пізнавальна година.

Для більш глибокого обговорення будь якої актуальної, цікавої, пов'язаної з конкретною датою в житті суспільства, теми цілеспрямовано проводити інформаційно - пізнавальні

- Бібліографічні уточнюючі
- Адресно-бібліографічні
- Фактографічні

Тематична довідка - це запит з конкретної теми, підбір літератури за темою. Для підготовки використовуються систематичний каталог, бібліографічні картотеки, довідники, енциклопедії.

Бібліографічна уточнююча - довідка з уточнення відомостей про окремі відсутні або невірно зазначені елементи бібліографічного опису, без яких документ не може бути знайдений в довідково-бібліографічному апараті та в фонді бібліотеки. Бібліографічні уточнюючі довідки виконуються, як правило, за допомогою абеткового каталогу, бібліографічних картотек, покажчиків.

Адресно-бібліографічна довідка - це довідка щодо наявності у бібліотеці конкретного видання (книги, статті) . Виконується за допомогою каталогів та картотек.

Фактографічна довідка - містить конкретні відомості статистичного, хронологічного характеру. Це можуть бути конкретні дані про події, персоналії, географічні об'єкти і т.д. Фактографічна довідка єдина довідка, яка не містить бібліографічної інформації. Виконується фактографічна довідка з використанням енциклопедій, довідників, словників, картотек тощо.

В процесі довідково - бібліографічного обслуговування часто виникає необхідність надання читачам допомоги у вигляді консультацій.

Під бібліографічною консультацією розуміється консультація з методики бібліографічного пошуку, а також з методики бібліографічної роботи.

Під одноразовим бібліографічним запитом розуміється запит, який відображає одноразову потребу в інформації про твори друку та інші документи, а також про фактичні відомості, які містяться в них.

Інформаційно - бібліографічна робота.

Інформаційно - бібліографічна робота є основною діяльністю будь-якої бібліотеки незалежно від її статусу. В період освоєння нових інформаційних технологій і формування інформаційних бібліотечних ресурсів її роль виростає багаторазово.

Сьогодні, коли потік інформації постійно зростає, посилюється і інформаційна роль бібліотек. Однією з найбільш актуальних складових роботи є - бібліографічне інформування - це доведення до читачів інформації, у відповідності з їх запитам чи потребами. Його основна мета - повідомлення читачів про нові надходження до бібліотеки.

Є два види бібліографічного інформування:

- Індивідуальне - це інформування, яке здійснюється з урахуванням постійно діючих запитів чи потреб окремого читача;

- Масове, орієнтується на окрему групу (яка виділяється по будь якій ознаці і має близькі за змістом інформаційні потреби), але не враховує їх конкретних інформаційних потреб (тобто, обслуговування без запитів).

Завдання індивідуального бібліографічного інформування полягає в тому, щоб оперативно і регулярно забезпечувати абонентів максимально повними бібліографічними відомостями про нові документи.

Кількість абонентів та їх склад бібліотека визначає з урахуванням місцевих умов і власних можливостей. Підготовка до формування кола абонентів включає уточнення тем, узгодження джерел інформації, типів літератури і видів видань, форму передачі (усно, по телефону чи письмове оповіщення).

Масові форми роботи бібліографічного інформування

У бібліотеках здебільшого застосовують такі форми

масового бібліографічного інформування:

- **Дні інформації**
- **Бібліографічні огляди**
- **Інформаційно - пізнавальні години**
- **Організація виставок нових надходжень та тематичних виставок**

- **Складання інформаційних списків**

День інформації - це комплексна форма масового бібліографічного інформування, мета якої надати читачам інформацію, про книги та інші джерела інформації, на певну тему або літературу, яка надійшла до бібліотеки протягом певного часу. До програм включають організацію виставок літератури, причому не тільки книг, а й періодичних видань, аудіовізуальних матеріалів; виставки довідкових та інформаційних видань; проведення бесід, бібліографічних оглядів. Включають до програми й ігрові форми роботи з читачкою аудиторією, такі як інформаційні аукціони, КВК, конкурси, інформіни, вікторини.

Звіт по Дню інформації повинен включати :

- Програму проведення Дня інформації;
- Протокол проведення;
- Аналіз ефективності Дня інформації

Бібліографічний огляд - одна з найбільш дієвих форм пропаганди літератури, головною рисою якої є оперативність, актуальність, конкретність, дохідливість та емоційність. Огляди привертають увагу до літератури, формують читачькі інтереси.

Бібліографічний огляд представляє собою безпосередню розповідь про твори друку. В оглядах рекомендують книги та окремі їх частини, розділи, журнали в цілому і конкретні статті, інші види видань, які є в бібліотеці і представляють наукову та практичну цінність. Чітка та достатньо розвернута характеристика літератури - важлива умова успіху бібліографічного огляду. Характеристика